

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė

"Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės seimelių instrukcijos (1788–1790)",
Robertas Jurgaitis, Mykolo Romerio,
Wilno, 2015 : [recenzja]

Rocznik Lituanistyczny 2, 285-286

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

held captive by the Poles in 1611 – the wheel of fortune had since turned between Poland and Russia, but could turn again.

This beautifully illustrated and printed book is a translation into English of the Lithuanian original.¹ Like the original, the English edition contains facsimiles and transcriptions of a fascinating collection of twenty-two passports issued to Ogiński (and sometimes his suite) between 1790 and 1829 by the relevant authorities of the Kingdom of Prussia, the Polish-Lithuanian Commonwealth, the Holy Roman Empire, the United Kingdom of Great Britain and Ireland, the Kingdom of France, the French Republic, the Austrian Netherlands, the Russian Empire, and the cities of Wilno and Dresden. However, it does not contain the fifty-page study which introduces and analyses these documents. Although the principal focus of the book is on Ogiński's public activity in the years 1786–94, the author covers the whole of his lifespan and places him expertly in the context of several generations of the family.

Richard Butterwick-Pawlikowski
UCL School of Slavonic and East European Studies
Tadeusz Manteuffel Institute of History, Polish Academy of Sciences

***Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės seimelių instrukcijos (1788–1790)*, oprac. Robertas Jurgaitis, Adam Stankevič, Asta Verbickienė, red. Robertas Jurgaitis, Mykolas Romeris universitetas, Parlamentarizmo istorijos tyrimų centras, Vilnius 2015, ss. 436, bibliog., streszcz. ang. i pol., indeksy, il. (faks.), ISBN 978-9955-19-780-5, seria: „Fontes historiae parlamentorum Lituanicorum”, t. 1**

Epoka Sejmu Wielkiego (1788–1792) miała przełomowe znaczenie w dziejach polsko-litewskiej Rzeczypospolitej. Przyjęte przez ten sejm ustawy nie tylko wprowadziły zmiany w systemie politycznym, administracyjnym i sądowym państwa, ale też odmieniły życie codzienne szlachty w całej Rzeczypospolitej. Jednak materiały pochodzące z lokalnych instytucji parlamentarnych Wielkiego Księstwa Litewskiego epoki Sejmu Wielkiego, a będące wyrazem ówczesnych postaw politycznych szlachty litewskiej, jej nastrojów oraz projektów reform, były dotąd trudno dostępne.

Jeszcze w 1933 r. prace nad identyfikacją instrukcji sejmikowych Wielkiego Księstwa Litewskiego z okresu Sejmu Wielkiego oraz nad przepisaniem tekstów laudów sejmikowych znalezionych w wileńskim archiwum państwowym rozpoczął wybitny historyk litewski Adolfas Šapoka (1906–1961). Niestety okupacja Litwy, II wojna światowa i emigracja naukowca uniemożliwiły kontynuację przedsięwzięcia. Po ponad 80 latach, korzystając z dorobku Šapoki, starania o zebranie dokumentów archiwalnych i przygotowanie nowej edycji instrukcji sejmikowych podjął Robertas Jurgaitis. We współpracy z Adamem Stankevičem i Astą Verbickienė przygotował do druku i opublikował pierwszą osobną edycję instrukcji sejmikowych litewskich z lat 1788–1790.

¹ *Mykolas Kleopas Oginskis. Politikas, diplomatas, ministras ir jo pasų kolekcija*, Vilnius: Edukologija, 2013, 352 pp., ISBN: 978-9955-20-908-9. A translation into Russian has been published in Belarus: *Михал Клеофас Огинский: Политик. Дипломат. Министр*, [перевод с литовского Т. Тимченко], Минск: Научный мир, 2015, 192 pp., ISBN: 978-985-90312-5-0.

Omawiana publikacja źródłowa prezentuje 48 dokumentów sejmikowych: 45 instrukcji, 2 listy do posłów i jedno uzupełnienie instrukcji, które zachowały się przeważnie dzięki oblatowaniu w powiatowych księgach ziemskich i grodzkich Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Po raz pierwszy zostały wydane drukiem instrukcje sejmikowe województwa wileńskiego, powiatu lidzkiego, powiatu wileńskiego, województwa trockiego, powiatu grodzieńskiego, powiatu kowieńskiego, powiatu upickiego, Księstwa Żmudzkiego, województwa smoleńskiego, powiatu starodubowskiego, województwa połockiego, województwa nowogrodzkiego, powiatu słonimskiego, powiatu wołkowyskiego, powiatu orszańskiego, województwa brzesko-litewskiego, powiatu pińskiego, województwa mińskiego, powiatu mozyrskiego, powiatu rzeczyckiego oraz Inflant. Powtórnie została opublikowana tylko instrukcja sejmiku brzesko-litewskiego z 1788 r., wydana drukiem jeszcze w 1867 r.¹

Nowa edycja źródłowa obejmuje ponadto listy wysłane w 1790 r. do posłów na sejm z sejmików wileńskiego (9 lutego) i orszańskiego (13 lutego) oraz uzupełnienie instrukcji sejmikowej powiatu lidzkiego, którego dokonano 16 listopada 1790 r.

Akta sejmikowe zostały zgrupowane według kryterium prawnego statusu sejmiku w państwie, a więc jako pierwsze występuje województwo wileńskie, a ostatnie miejsce zajmuje powiat rzeczycki. Wychodząc ze specyficznego statusu Inflant w Rzeczypospolitej, inflanckie instrukcje sejmikowe zostały umieszczone na samym końcu edycji. Instrukcje danego sejmiku zostały zamieszczone zgodnie z zasadą chronologiczną.

Podstawą edycji są oblaty instrukcji w powiatowych księgach grodzkich i ziemskich. Podano również sygnatury znanych wydawcom ekstraktów, odpisów czy ekscerptów oraz różnego rodzaju dokumentów relacjonujących w skrócie treść opublikowanych w tomie instrukcji. W kilku przypadkach, z powodu niezachowania się ksiąg sądowych, podstawą edycji są współczesne, pochodzące z ostatniego dziesięciolecia XVIII w. kopie lub odpisy (instrukcje sejmików trockiego, kowieńskiego i upickiego z 1790 r.).

Opublikowane akta sejmikowe pokazują dążenia narodu politycznego Wielkiego Księstwa Litewskiego w przededniu Sejmu Wielkiego, zmianę pozycji szlachty w 1790 r., a także dają możliwość głębszego przeanalizowania zagadnień dotyczących życia politycznego (praktyki parlamentarnej i komunikacji międzyinstytucjonalnej), socjoekonomicznego (pozycji szlachty wobec mieszczan) oraz kulturowego (sytuacji oświaty i religii) na Litwie latach 1788–1790.

Omawiana edycja instrukcji sejmikowych rozpoczyna nową serię wydawniczą, „Fontes historiae parlamentorum Lituanicorum”, która ma być poświęcona edycji źródeł do dziejów parlamentaryzmu na Litwie.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė
Instytut Historii Litwy, Wilno

¹ *Инструкция посламъ Бресткаго воеводства, отправляемымъ на ординарйный сеймъ, в: Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею для разбора древних актов (АВАК), Вильно 1867, т. 2, s. 189–194.*